

## **Peaminister Ansipi ülevaade Riigikogule teadus- ja arendustegevuse olukorrast ning valitsuse poliitikast selles valdkonnas**

*Peaminister Andrus Ansip,  
20. detsember 2012*

Austatud Riigikogu esimees, lugupeetud Riigikogu liikmed,

Eesti on konkurentsivõimeline ning areneva majandusega riik. Maailmamajanduses valitseva ebakindluse tingimustes oleme saanud hästi hakkama. Eestilt oodatakse euroala kiireimat majanduskasvu.

Äraootavale väliskeskkonnale vaatamata, oleme suutnud konservatiivse rahanduspoliitika toel hoida ja luua kasvuks vajalikku stabiilsust. Eesti toodete ja teenuste väljaveo osakaal maailmakaubandusest on tõusnud ajaloo kõrgeimale tasemele. Sisenõudluse suurenemine, tööpuuduse vähenemine ja hõivekasv on tunnustus tehtud keerulistele valikutele.

Tugevnev tööstus on meie majanduse ja heaolu üks nurgakividest. Tööstustoodangu maht ületab 2008. aasta kriisieelset kõrget taset. Aasta esimese kümne kuu ekspordimaht ületab 10,5 miljardit eurot. Seda on 5,1 protsenti rohkem võrreldes rekordilise 2011. aasta sama perioodiga. Otseinvesteeringud Eestisse on 2012. aasta esimese kolme kvartali jooksul tõusnud ligikaudu 10 protsenti. Ettevõtete hoiusejääk on aastaga suurenenud 12 protsenti.

Kuid Eesti peab olema ka valmis majanduskeskkonna negatiivseteks muutusteks. Mitmete majandusteadlaste sõnul ei ole ebakindlus maailmamajanduses olnud viimasel kahekümnel aastal suurem, kui see on olnud viimastel aastatel. Eurotsooni keerulised valikud, USA riigirahanduse olukord ning Hiina ja kogu Aasia arengut määravad riskid, millega peame arvestama.

Ebakindluse loor on varjutamas ka Eesti peamiste kaubanduspartnerite valikuid, mistõttu ei tohiks lubada endale kergekäeliselt juhitud riigirahandust ega otsuseid, mis lähtuvad vaid lühiajalisest kasust. Me peame koguma reserve ja samal ajal panustama valdkondadesse, mis aitavad Eesti konkurentsivõimel kasvada. Üheks selliseks oluliseks valdkonnaks on teadus- ja arendustegevus ning innovatsioon.

Austatud Riigikogu,

2011. aastal kasvas Eesti teadus- ja arendustegevuse kogukulutuste maht 384,5 miljoni euroni ehk 2,41 protsendini SKPst. Võrdluseks – 2010. aastal moodustasid teadus- ja arendustegevuse investeeringud 1,63% SKPst. Investeeringute hüppelist suurenemist mõjutas tugevalt õlitööstus, kuid soodsat üldist trendi kinnitab ka kogu ülejäänud erasektori investeeringute mahu 29%-line kasv.

Kuigi absoluutnumbrites jääme arenenud tööstusriikidele alla, võime pikaajalistele arengutele ja otsustele anda positiivse hinnangu. Alates 2002. aastast, esimese „Teadmistepõhise Eesti“ strateegia koostamisest, on teadus- ja arendustegevuse kogukulutused kasvanud 7 korda. Toona investeerisime teadus- ja arendustegevusse kokku 55,7 miljonit eurot ehk 0,72% SKPst.

Eestis ei ole investeeritud teadus- ja arendustegevusse kunagi rohkem kui seda tehti 2011. aastal. Teadus- ja arendustegevust ei peeta enam liigseks luksuseks, vaid eksistentsiaalselt oluliseks tegevuseks, mis väärrib pidevat tähelepanu.

2011. aasta teadus- ja arendustegevuse rahastamise struktuur kinnitab, et avaliku sektori investeeringud teadusesse on kasvatanud ettevõtlussektori arenguambitsioone ja -võimalusi.

Erasektori investeeringute osakaal teadus- ja arendustegevuse kogukulutustest on aasta-aastalt jõudsalt kasvanud. 2011. aastal moodustas erasektori osa 1,52% SKPst. 2010. aastal oli vastav näitaja 0,82%, 2009. aastal 0,64%.

Konkurentsivõime kavas „Eesti 2020“ on seatud eesmärk saavutada teadus- ja arendustegevuse kulutuste mahuks 3 protsenti SKPst aastaks 2020. See on võrreldav sihiga, mille on seadnud endale ka arenenud tööstusriigid. Selle saavutamiseks peab kasvama eelkõige erasektori rahastatud arendustegevuste maht – püsivalt vähemalt kahe kolmandikuni kogukulutustest. Alles siis saame end pidada suhteliste näitajate poolest võrreldavaks selliste tugevate teadus- ja arenduskultuuriga riikidega, nagu Saksamaa, Soome, Rootsi või Taani.

Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsioonisüsteemi hindamiseks Euroopa ja Eesti tippeksperptide poolt koostatud raport kinnitab senise teaduspoliitika elluviimise edukust. Raportis tõdetakse, et Eestil on aastatega õnnestunud luua erasektori innovatsiooni soodustav teaduskeskkond. Puudusena märgitakse, et senise innovatsioonipoliitika mõju reaalmajandusele on jäänud oodatust tagasihoidlikumaks. Sama tendentsi kinnitab ka Eesti 23. koht Euroopa Liidu riikide seas innovatsiooni majandusmõju näitaja osas. Tervikuna oleme tulemustabelis kõrgel 14. kohal.

Valitsust nõustava Teadus- ja Arendusnõukogu arvates tuleb teaduse- ja arendustegevuse mõju suurendamiseks majandusele ja ühiskonnale tõsta järgmise teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia elluviimisel fookusesse neli põhisuunda.

Nendeks suundadeks on: teadus- ja arendustegevuse valdkondade parem seostamine ja täpsem prioritseerimine, inimressursi väärtustamine ja arendamine, teaduse ja ettevõtluse kokkuviiimine ning taristu arendamisel selgetest põhimõtetest lähtumine.

Lugupeetud kuulajad,

Lisaks teadus- ja arendustegevuse rahastamise mahu suurendamisele on vajalik pöörata oluliselt rohkem tähelepanu ka teaduse ja innovatsioonisüsteemi sisulistele väljunditele.

2011. aastal paranes teadlaste ja inseneride suhtarv 7,24-ni tuhande tööga hõivatu kohta. Täistööajaga rakendamist leidis veidi üle 4500 teadlase ja inseneri. Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia sihtide saavutamiseks peaks teadlaste arv kasvama jätkuvalt ning seda eelkõige ettevõtlussektoris.

Erasektori teadus- ja arendustegevuse investeeringute mahu kasvatamine tähendab suurenevat nõudlust kõrgelt kvalifitseeritud inimjõu järele ettevõtluses.

Endiselt on murettekitav, et kõrghariduses on õpingute katkestajate hulk viimasel seitsmel aastal jäänud enam-vähem samale tasemele – keskmiselt veidi üle 10 000 õppuri aastas. Ka kõigi õppuritega korrigeeritud suhtarv ei anna põhjust eriliseks optimismiks. Loodan, et Riigikogus heakskiidu saanud ja elluviidavad muudatused kõrgharidussüsteemi kvaliteedi tõstmiseks motiveerivad sisseastujaid õpingutesse senisest pühendunumalt suhtuma.

2010. aasta lõpu seisuga õppis Eesti ülikoolides ligi 3000 doktoranti. Õppeaastat 2010/2011 võiks pidada heaks „doktoriaastaks“, sest õpingud lõpetas edukalt 250 doktoranti. Seda fakti tumendab poolelijäänud õpingute näitaja – õpingute katkestajaid oli eelmisel õppeaastal 273. Kuigi mõlema numbri taga on õppekava kehtivuse lõppemisest tulenev ajaline sund, kipub just doktoriõpinguid iseloomustama lõpuleviimise venimine. On väga oluline, et doktorandid lõpetaksid õpingud õigeaegselt.

Käesoleval õppeaastal on oodata 190 doktoriõppe lõpetajat. Loodan, et selle aasta vastuvõttust alates rakendatud teadus- ja arendustegevuse seaduse muudatused aitavad suurendada doktorantide motiveeritust. Võimalus asuda tööle lepingu alusel nooremteadurina tagab doktorandile parema materiaalse kindlustunde ning sotsiaalsed tagatised. Tegutseda tuleb ka selle nimel, et doktorikraadiga inimeste osakaal ettevõtluses ja seal tehtavas teadus- ning arendustöös suureneks.

Kõrgtasemel teaduse tegemine on kulukas ning seetõttu vajame lahendusi, mis on olemuselt taastootvad. Teisisõnu, teaduse valdkonna investeeringute tulemused peavad kajastuma reaalmajanduses.

Selle aasta märtsist alustas tööd Sihtasutus Eesti Teadusagentuur, mille üheks põhieesmärgiks on teadusliku uurimistöö tulemi kättesaadavuse parandamine ja ühiskondliku mõju laiendamine. Loodan, et Teadusagentuur sellest endale võetud missioonist lähtudes jõuliselt tegutsema hakkab. Pean äärmiselt oluliseks, et Eesti leiaks efektiivse tasakaalu teadusesse ja innovatsiooni suunatud ressursside ning nendest avalduva ühiskondliku mõju vahel.

Teadusväljundite kommertsialiseerimisest oleme rääkinud aastaid kui millestki abstraktsest. Usk oma võimesse töötada välja igapäevaelus rakendatavaid ja äriiselt kasulikke kõrgtehnoloogilisi tooteid võiks olla tugevam. Tiptasemel teaduslahenduste väljatöötamine ning sobitamine ärimudelisse võtabki palju aega.

Eesti teadlased, tudengid ja ettevõtjad on jõudnud nõudluspõhise arendustegevuse ja soodsa innovatsioonikeskkonna toel mitmete rakendusteni, mis maailmas pälvivad tähelepanu. Avaliku võtme infrastruktuuri tehnoloogial põhinev Eesti x-tee ja e-valimiste süsteem, monoterapulbri tehnoloogial baseeruvad päikesepatareid, keha funktsioone jälgivate südamestimulaatorite väljatöötamine ja mitmed teised saavutused kinnitavad meie teaduse ja teadlaste konkurentsivõimet.

Omaette saavutus on järgmise aasta kevadel kosmosesse lennutatav Eesti oma tudengisatelliit ESTCube-1. Kuigi tegemist on 1-liitrise ruumalaga kehaga, on selle kasu juba täna mõõdetav kantmeetrites. Projekti iseloomustab tihe erinevate ülikoolide koostöö ühishuvide realiseerimisel. Tunnustan kõiki selle projektiga seotud inimesi Tartu Ülikoolist, Tallinna Tehnikaülikoolist, Eesti Maaülikoolist, Eesti Lennuakadeemiast, Eesti ettevõtetest ja kaasatud välismaistest partnerülikoolidest.

Kaasaegne teadus- ja arendustegevus ei tunnista riigipiire. Või vähemalt ei tohiks tunnistada. Käivitatud teaduse rahvusvahelistumise programm on andnud läbi nelja taotlusvooru teadlaskonnale võimaluse osalemaks rahvusvahelises teaduskoostöös. Tänapäevase seisuga on programmi eelarvest kohustustega kaetud üle poole, üle 8 miljoni euro.

Programmi nõukoja heakskiidu on saanud näiteks Eesti kiirekanali ehitamine MAX-IV sünkrotronile, ühinemine Euroopa Bioinformaatika infrastruktuuriga ELIXIR, osalemine Euroopa Neutronkiirguse allikas ja mitmed teised projektid. Eesti teadlased on antud programmi raames töötanud välja killukese teadusaparatuurist Euroopa tuumauuringute keskusele CERN, mis 2012. aasta 4. juulil raporteeris kuulsa Higgsi bosoni leidmisest.

Tänapäevased liitumisotsused tähendavad meile pikaajalisi rahalisi kohustusi, samas ka võimalust osaleda otsustajatena rahvusvahelises tippteaduses. Eesti ei jää nendest protsessidest kõrvale. Meie eesmärgiks on tagada kestlik finantseerimine nendele algatustele, mis on laiema, teadusvaldkondade ülese mõjuga. Nende valdkondade uuringute tulemused on aluseks horisontaalselt teistele valdkondlikele uuringutele ning arendustele.

Eesti teadus- ja arendustegevuse rahvusvahelistumisele on oluliselt kaasa aidanud ka peatselt

lõppev Euroopa Liidu teadusuuringute ja tehnoloogia arendamise 7. raamprogramm. Eesti projektikonsortsiumitele on aastate jooksul eraldatud veidi alla 60 miljoni euro. Arvestades programmi 55 miljardist kogueelarvet ei ole seda palju, kuid suhtes SKPga on Eesti teadlastel ja ettevõtetal läinud küllaltki hästi. Leian, et tulevikus, peaksime siiski otsima täiendavaid võimalusi Euroopa teadusrahastule parema ligipääsu saavutamiseks.

Oma panuse saame anda järgmise perioodi Euroopa Liidu teadusrahastu „Horisont 2020“ väljatöötamisel. Valitud prioriteetsed tegevussuunad: tippasemel teadus, konkurentsivõimeline tööstus ning parem ühiskond, vastavad 100 protsendiliselt Eesti enda püstitatud eesmärkidele. Meile on oluline, et rahastamisvalikud ning valikuprotsessid arvestaksid tulevikus senisest enam liikmesriikide eripäradest tulenevat regionaalset tasakaalustamatust. Ka siin saame olla ise proaktiivsed suunamaks komisjoni ja liikmesriikide diskussioone ning olles avatud uutele lähenemistele.

Novembris toimunud Eesti ja Soome Teadus- ja Arendusnõukogude ühisistungil käsitlesime põhjalikult mõlema riigi teadus- ja arendustegevuse koostööperspektiivi. Eesti ja Soome teaduskogukondade ja ettevõtete vaheline koostöö on olnud edukas. Seda kinnitavad 158 ühisprojekti, mida on ühiselt viidud ellu eelnimetatud Euroopa Liidu seitsmenda raamprogrammi kaudu. Tulevaks aastaks kavandame koos Soomega riikide teadustaristu teekaartide ülevaatamise ja uuendamise. Tihedamad riikidevahelised koostöösuhted ja ühised planeerimisotsused annavad parema võimaluse regiooni teadus- ja arendustegevuse konkurentsivõime arendamiseks.

Hea Riigikogu,

Teadus- ja arendustegevus ning innovatsioon peab Eestis jääma konsensuslikult eelisarendatavaks prioriteediks hoolimata majanduse seisust, turbulentsest väliskeskkonnast või sisepoliitilistest võitlustest. Teadlaskond ja ettevõtjad peavad saama riigilt selgeid sõnumeid uurimis- ja arendustegevuse kestlikust rahastamisest, sest ainult siis ollakse valmis omapoolseks panuseks ja pikaajaliseks arendustööks. Just viimased, teaduspoliitiliste valikute tulemid, saavad kajastuma meie ühiskonna heaolus ning loovad baasi stabiilseks majandusarenguks.

Järgmisel aastal lõpeb strateegia „Teadmistepõhine Eesti II“ seitsmeaastane elluviimisperiood. Vabariigi Valitsus on juba kiitnud heaks uue strateegia koostamise ettepaneku. Haridus- ja teadusministeeriumi eestvõttel toimuvad laiapõhjalised konsultatsioonid, mille eesmärgiks on leppida kokku kõige olulisemad prioriteedid Eesti teaduse- ja arendustegevuse arendamiseks aastani 2020. Uus strateegia peab viima meid uuele tasemele pinnaselt, millesse oleme aastate jooksul rohkelt investeerinud.

Kutsun Riigikogu liikmeid aktiivselt osalema uue teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia väljatöötamiseks läbiviidavates debattides juba enne arutelude jõudmist siia saali. Ainult laiapõhjaline mõttevahetus aitab meil saavutada ühist nägemust Eestile olulistest arengusuundadest. Jagatud teadmine ja jagatud teadus iseloomustavad tarka riiki.

Täna Riigikogu konstruktiivse koostöö eest teaduse ja innovatsiooni arendamisel.